

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN THE SOCIAL AND ECONOMIC SYSTEM OF THE TRANSCARPATHIAN REGION

Статтю присвячено дослідженню розвитку малого бізнесу та його впливу на соціально-економічне життя населення на сучасному етапі в Закарпатській області. Малий бізнес має колосальне значення для формування цілей та виконання поставлених завдань щодо забезпечення ефективного функціонування економіки краю. Авторами обґрунтовано основні тенденції, завдяки яким малий бізнес впливає на розвиток Закарпатської області. Систематизовано діяльність малого бізнесу на ринку праці та його вплив на трудову міграцію населення. Вдосконалено комплексний підхід до вирішення проблем, з якими стикається малий бізнес у процесі своєї діяльності, показано його вплив на соціально-економічне становище в Закарпатській області.

Ключові слова: малий бізнес, підприємницьке середовище, економічний розвиток, ринкова економіка, соціально-економічне становище.

Статья посвящена исследованию развития малого бизнеса и его влияния на социально-экономическую жизнь населения на современном этапе в Закарпатской области. Малый бизнес имеет колоссальное значение для формирования целей и выполнения поставленных задач по обеспечению эффективного функционирования экономики края. Авторами обоснованы основные тенденции, благодаря которым малый бизнес влияет на развитие Закарпатской

области. Систематизированы деятельность малого бизнеса на рынке труда и его влияние на трудовую миграцию населения. Усовершенствован комплексный подход к решению проблем, с которыми сталкивается малый бизнес в процессе своей деятельности, показано влияние на социально-экономическое положение в Закарпатской области.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательская среда, экономическое развитие, рыночная экономика, социально-экономическое положение.

The article is devoted to the study of the development of small business and its impact on the socio-economic life of the population at the present stage in the Transcarpathian region. Small business is of paramount importance for the formation of goals and the performance of the tasks set to ensure the effective functioning of the regional economy. The authors substantiate the main trends due to which small business influences the development of the Transcarpathian region. Systematized the activities of small businesses in the labor market, and its impact on labor migration. The integrated approach to solving the problems that small business faces in the course of its activities and its impact on the socio-economic situation in the Transcarpathian region has been improved.

Key words: small business, entrepreneurial environment, economic development, market economy, socio-economic situation.

УДК 334.012.61-022.51(477.87)

Стегней М.І.

д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Мукачівський державний університет

Бошинда І.М.

аспірант Мукачівський державний університет

Попфалуші В.Я.

аспірант Мукачівський державний університет

Постановка проблеми. Малий бізнес посідає важливе місце в соціально-економічному розвитку як країни у цілому, так і області, району чи міста як один із провідних секторів ринкової економіки, який забезпечує насиченість ринку товарами та послугами, сприяє здоровій ринковій конкуренції, задовольняє потреби населення та створює нові робочі місця. На соціально-економічне становище в Україні впливають багато чинників, але саме малий бізнес є фундаментальною основою для соціально-економічного зростання в Україні. Впровадження позитивних тенденцій та реалізація комплексу заходів щодо вдосконалення підприємницької діяльності в регіонах напряму залежать від формування правильної, послідовної та передбачуваної державної регуляторної політики та дій уповноважених управлінських органів у сфері господарської діяльності. Якщо ця підтримка з боку держави буде правильною та допоможе малому бізнесу у його розвитку, то це призведе до поліпшення ситуації в усіх соціально-економічних аспектах. Правильний підхід до розвитку сектору малого бізнесу в Закарпатській області буде стимулювати ринок праці як збільшенням робочих

місць, так і якісним складником цього процесу, таким як збільшення заробітних плат. Збільшення кількості малих підприємств унеможливує монополію та призводить до поліпшення якості товарів та послуг, якими займаються представники бізнесу, за рахунок здорової конкуренції на ринку. Ринкова економіка розвивається циклічно, відповідно, періоди швидкого економічного зростання й активності господарської діяльності змінюються економічними кризами, падінням темпів виробництва, зменшенням робочих місць, наявністю великої частки збиткових підприємств у сфері малого бізнесу, низькою ефективністю малого підприємництва, постає необхідність щодо забезпечення регулюючих заходів держави для розвитку бізнесу, підвищення рівня його дії, вдосконалення методів впливу на діяльність підприємців, що сприятиме вирівнюванню циклічних тенденцій у функціонуванні суб'єктів малого підприємництва, зростанню їхньої ролі як у соціально-економічному розвитку регіонів так і держави у цілому [2, с. 509].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відзначають у своїх працях окремі науковці, Україна має особливе становлення інституту під-

приємництва порівняно з іншими країнами, яке проявляється у значній кількості проблем різноманітного характеру, які здебільшого стосуються ролі малого бізнесу на регіональному рівні. Незважаючи на посилену увагу науковців до проведення досліджень щодо особливостей впливу підприємств малого бізнесу на соціально-економічне становище регіонів України, питання щодо їх ефективного функціонування в регіонах залишається актуальним та відкритим. Дослідженням впливу малого бізнесу на розвиток та економічну діяльність регіонів займалися такі вчені, як М.І. Долішній, М.А. Козоріз, В.П. Мікловда, Л.С. Даниленко, М.І. Стегней, І.П. Малик, Г.А. Мохонько.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у проведенні аналізу ефективного функціонування малого бізнесу в регіональних умовах та використання їхнього потенціалу для поліпшення соціально-економічного становища в Закарпатській області. Відповідно до поставленої мети, сформульовано такі завдання:

- вивчити особливості функціонування малого бізнесу в регіонах України;
- вивчити специфіку впливу малого бізнесу на ринок праці в Закарпатській області;
- розглянути методичку впливу малого бізнесу на економічне становище в Закарпатській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов, на яких формується ринкова економіка, одним із головних чинників, необхідним для розвитку регіонів, є грошові надходження, які отримуються від різних підприємств та бізнес-структур. Малий бізнес повинен бути основним елементом, який спонукає до економічного розвитку, адже саме цей сектор економіки є найбільш масовим. У малому бізнесі задіяна велика кількість населення Закарпатської області, створюючи здорову конкуренцію на ринку праці та впливаючи на соціально-економічний розвиток області. Під час створення заходів, які допоможуть поліпшити економічне становище в Україні, одним із чинників повинен бути розвиток малих підприємств [2, с. 510]. Хоча малий бізнес і є домінуючою ланкою на ринку, але за рахунок специфіки оподаткування малого бізнесу в нашій країні та великої кількості дрібних підприємців, які працюють у «тіні», він не приносить великих надходжень до бюджету, як державного, так і регіонального. Дана ситуація є негативною, і вона сповільнює соціально-економічний розвиток регіонів. Щоб поліпшити роботу цього сектору, держава повинна проводити правильну регуляторну політику стосовно діяльності малого бізнесу та стимулювати його важелями, які їй підконтрольні, наприклад це кредитування представників малого бізнесу, створення кластерів, які допомагають співпраці та поліпшенню діяльності представників малого бізнесу. В останні роки в результаті політичної кризи в Україні, яка призвела

до погіршення економічної ситуації, малий бізнес зіткнувся з багатьма проблемами, серед яких: девальвація національної валюти, відсутність кредитування бізнесу, зменшення реальних доходів у населення, що веде за собою неспроможність купівлі товарів чи послуг у бізнесу порівняно з докризовим періодом. Водночас малий бізнес є більш гнучким порівняно із середнім та великим бізнесом. Він швидше пристосовується до зміни кон'юнктури ринку, за малий проміжок часу може змінювати специфіку своєї діяльності та без великих фінансових та часових утрат може продовжувати своє ефективне функціонування на ринку. Розвиток малого підприємництва повинен бути одним із ключових завдань регіональної політики [5, с. 288]. Завдяки його розвитку регіони стають більш економічно незалежними від держави та спроможними до формування власного бюджету та отримують майданчик для створення конкуруючого середовища на ринку праці. Порівняно з країнами ЄС Україна досягла середнього європейського показника за кількістю малих підприємств, кількістю населення, яке працює у сфері малого бізнесу, але за якісними їх показниками, такими як рівень заробітної плати серед населення, що задіяне у секторі малого бізнесу, кошти, які надходять у бюджет за рахунок оподаткування, Україна залишається далеко позаду [4, с. 30]. Чинником, який суттєво впливає на діяльність малого бізнесу на ринку праці, є трудова міграція. Велика кількість населення України мігрує за кордон у намагаючись знайти більш оплачувані місця роботи. Це спричиняє дефіцит висококваліфікованих кадрів на ринку праці, що змушує малий бізнес під час пошуку працівників йти на поступки і підвищувати рівень заробітної плати, щоб прийняти на роботу хороших спеціалістів. У табл. 1 представлено дані щодо витрат коштів на виплату заробітної плати правникам, які працюють на малих підприємствах різних напрямів діяльності [3].

Як ми бачимо з табл. 1, найбільші витрати у малому бізнесі порівняно із середнім та великим у сфері нерухомості – 86,2%, а також готельно-ресторанній справі – 70,9% від загальної кількості виплат. Якщо брати до уваги поділ малих підприємств за видами економічної діяльності по регіонах, то він може залежати від специфіки потреб населення даного регіону, наявності природних ресурсів, які зосереджені в регіоні, та його географічного розташування [3].

У табл. 2 зображено кількість працівників у Закарпатській області, які були зайняті на малих підприємствах у 2017 р., наведено статистику по тих видах діяльності, які найбільше впливають на становище в Закарпатській області на ринку праці та на соціально-економічне становище взагалі. З наведених даних можна зробити висновок, що малі підприємства домінують серед великих та середніх у бага-

Таблиця 1

Витрати на оплату праці на малих підприємствах за видами економічної діяльності у 2017 р. [3]

Підприємства за видами економічної діяльності	Усього (великі, середні, малі) тис. грн.	Малі підприємства	
		тис. грн.	% від загальних витрат на оплату праці в даній галузі
Сільське, лісове та рибне господарство	424751,1	69890,3	16,5
Промисловість	3903632,6	305249,2	7,8
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів	553018,4	233507,2	42,2
Тимчасове розміщування і організація харчування	58974,1	41813,1	70,9
Операції з нерухомістю	94507,1	81452,4	86,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	349227,3	93213,0	26,7

Таблиця 2

Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах за видами економічної діяльності у 2017 р. [3]

Підприємства за видами економічної діяльності	Усього (великі, середні, малі) осіб	Малі підприємства	
		Осіб	% від кількості зайнятих осіб
Сільське, лісове та рибне господарство	6360	2685	42,2
Промисловість	44056	6573	14,9
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів	10779	5464	50,7
Тимчасове розміщування і організація харчування	1493	1156	77,4
Операції з нерухомістю	2298	2094	91,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4846	2016	41,6

тьох видах економічної діяльності, що стосуються, зокрема, торгівлі, готельно-ресторанної справи та лісового господарства, яке наявне в області за рахунок великих за масштабами природних ресурсів [7, с. 41]. Водночас галузь лісового господарства є й колосальною проблемою для Закарпатської області. У ній зосереджена велика кількість підприємств, які працюють у «тіні». Відбувається масштабна вирубка лісів, що є набагато більшою порівняно з природним приростом лісу та із приростом, який відбувається завдяки роботі державних лісових господарств. Це призводить до природних катаклізмів, таких як селеві потоки, повені, та погіршення екологічної ситуації в області. Щоб унеможливити погіршення екологічної ситуації в області через ситуацію з природними ресурсами, повинні бути проведені реформи на державному та законодавчому рівнях, які перешкоджатимуть тіньовому бізнесу в галузі лісового господарства, що поліпшить як екологічне становище, так і економічне.

Кількість зайнятого у малому бізнесі населення Закарпатської області від загальної кількості населення, яке зайняте на великих, середніх та малих підприємствах, становить 33,7%, тобто третину від загальної кількості [3].

Отже, враховуючи всі ці чинники, можна констатувати, що малий бізнес є суттєвим важелем впливу на соціально-економічне становище Закарпатської області. Він є одним із ключових гравців на ринку праці та демонополізує ринок товарів та послуг, що сприяє здоровій конкуренції в усіх аспектах соціально-економічного життя Закарпатської області.

Висновки з проведеного дослідження. Після проведеного дослідження встановлено, що для поліпшення соціально-економічного становища Закарпатської області необхідним критерієм є покращення діяльності малого бізнесу як одного з чинників, який суттєво впливає на соціально-економічний розвиток будь-якого регіону. Проблемами, які гальмують розвиток підприємницької діяльності, є необґрунтоване втручання державних органів у діяльність підприємств, що здійснюють контролюючі функції, нестача кваліфікованих кадрів на ринку праці, що пов'язано з трудовою міграцією населення за кордон, вимушене підвищення розміру середньомісячної заробітної плати у сфері малого бізнесу до розміру середньомісячної заробітної плати працівників, зайнятих в економіці регіону; підвищення рівня знань суб'єктів

підприємницької діяльності у сфері встановлення розмірів ставок фіксованого, єдиного податків тощо. Крім зазначеного, для стимулювання соціально-економічного становища в Закарпатській області необхідними є ефективна діяльність малого бізнесу, здорова ринкова конкуренція, яка допоможе Закарпатській області розвиватися в усіх аспектах соціально-економічного життя [6]. Комплексне вирішення цих питань поліпшить усі складники соціально-економічного життя в Закарпатській області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Київ, 2014. 40 с.
2. Бошинда І.М. Методичні засади формування та функціонування потенціалу малого бізнесу регіонів. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 15. С. 509–512. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/78.pdf.
3. Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: www.uz.ukrstat.gov.ua.
4. Малик І.П., Мохонько Г.А. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. Економічний вісник Нац. техн. ун-ту України «КПІ». 2012. Вип. 9. С. 29–34.
5. Підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку / М.І. Долішній, М.А. Козоріз, В.П. Мікловда, Л.С. Даниленко. Ужгород: Карпати, 1997. 363 с.
6. Програма розвитку малого і середнього підприємництва в Закарпатській області на 2015–2016 роки. URL: zakarpatya.net.ua.
7. Стегней М.І. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності Закарпатської області та можливостей ведення бізнесу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 8(1). С. 40–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_8%281%29__10.